

Vaqif Səmədoğlunun pritçaları

Aygün Bağırli

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: aygunbagir77@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9887-7713>

Annotasiya. Şair, dramaturq Vaqif Səmədoğlunun hələ 80-ci illərdən “Gürzəçöl yazıları” adı ilə yazmağa başladığı, amma heç vaxt çap etdirmədiyi pritçaları vəfatından sonra – 2016-cı ildə xanımı Nüşabə Vəkilovanın ön sözü ilə nəşr edilmişdir. 20-dən çox pritçanın toplandığı bu yazılar haqqında şair özü gündəliyində bir neçə dəfə yazsa da, görünür, onları çap üçün hazır bilməmişdir. Bu da onun yaradıcılığına, sözə, ədəbiyyata qarşı tələbkərliliyinin və ciddi münasibətinin göstəricisidir. Fəlsəfi tutumu ilə seçilən bu pritçalar ifadə etdiyi sətiraltı və ağırlı məqamlarla yanaşı, Vaqif Səmədoğlunu iki fərqli yöndən də oxucuya göstərə bilir. Birincisi, onun mükəmməl nəsr dilinə mənsub olmasıdır ki, pritçaların dili, maraqlı təhkiyəsi Vaqif Səmədoğlu qələminin daha bir istedadlı tərəfini də göstərir. İkincisi, şairin kənd mühitinə, təbiətə yaxından bələdliyini üzə çıxarır. Vaqif Səmədoğlu, poeziyasında daha çox şəhər adamı kimi görünür. Pritçalarında biz onun kənd həyatı, heyvanların xarakteri, bitkilərin xüsusiyyətləri haqqında çox məlumatlı olduğunu, bu barədə həm də oxucuda zəngin təəssürat yaratdığının şahidi oluruq. Vaqif Səmədoğlunun dramaturgiyasındakı yumor, poeziyasındakı kədər pritçalarında bir başqa çalar və rəngdə görünür. İnsan-təbiət, təbiət-insan münasibətləri fonunda cəmiyyətdəki aşınmaları, çatışmazlıqları göstərmək istəyən müəllif istədiklərinə nail olmuşdur.

Açar sözlər: Vaqif Səmədoğlu, pritçalar, insan-təbiət münasibətləri

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 10.06.2026; qəbul edilib – 30.06.2026

Parables by Vagif Samadoghlu

Aygun Bagirli

Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS
E-mail: aygunbagir77@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9887-7713>

Abstract. The parables that poet and playwright Vagif Samadoghlu began writing titled “*Gurzechol Yazilari*” as early as the 1980s, but he never published them was published in 2016, after his death by a foreword written by his wife, Nushabe Vekilova. The writings, which consist of more than 20 parables, were mentioned several times by the poet himself in his diary; however, it appears that he did not consider them ready for publication. This is also an indication of his exigency and serious attitude toward creativity, language, and literature. These parables, distinguished by their philosophical depth, express the subtextual and painful moments, and allow readers to see Vagif Samadoghlu from two different perspectives. The first is his mastery of a perfect prose style: the language of the parables and their interesting narration reveal talented side of Vagif Samadoghlu’s pen. Secondly, it is the poet’s close familiarity with the rural environment and nature. Vagif Samadoghlu’s poetry presents him primarily as an urban person. In his parables, we see that he is very knowledgeable about village life, the characteristics of animals, and the

features of plants, which creates a rich impression on the reader. The humor in Vagif Samadoglu's dramaturgy and the sadness in his poetry appear in a different shade and color in his parables. The author has succeeded in achieving their aim of highlighting the declines and shortcomings in society against the background of human-nature and nature-human relationships.

Keywords: Vagif Samadoglu, parables, human-nature relations

Article history: received – 10.06.2026; accepted – 30.06.2026

Giriş / Introduction

Altmışıncılar ədəbi nəslinin istedadlı nümayəndəsi şair, dramaturq, ictimai xadim Vaqif Səmədoğlunun yaradıcılığının əsas mövzusu azadlıq, zaman, həyat, ölüm, tənhalıq və ümumilikdə İnsan və yaşantılarıdır. Şair 60-cı illəri bir əsrin içində intibah dövrü hesab edir və bu intibahı təkcə 30-cu illərdə dünyaya gəlmiş, 60-cı illərdə yaradıcılığa başlamış nəslin nailiyyəti yox, əvvəlki nəsillərin fəaliyyətləri, uğurları və həm də səhvlərinin ortaya çıxardığını deyir və qürurla qeyd edirdi ki, Azərbaycan “60-cı illər intibahı” bütün dünyada baş verən bədii proseslərdən, hadisələrdən nəinki gen düşdü, əksinə istər poeziyada, istər musiqidə, istər rəssamlıq və memarlıqda bir çox dünya ölkələrini geridə qoydu. 60-cı illər Vaqif Səmədoğlu üçün hər şeydən əvvəl bütün sahələrdə – fəlsəfədə, ədəbiyyatda, musiqidə, mədəniyyətdə, dəbdə “yeni zövq”ün yarandığı bir dövr kimi dəyərli idi. “60-cı illər keçmişə, bu günə və gələcəyə yeni rakursdan baxış nöqtəsi idi. Baxıb, qiymət vermək dövrü idi. Və mən deməzdim ki, Yeni Zövq ədəbiyyat və incəsənətə, tarixə və siyasətə verdiyi qiymətlərdə həmişə haqlı olub, həqiqəti söyləyib. Qətiyyəni yox. Ancaq altmışıncı illər bir çox unudulmaz həqiqətləri, bəzən də yalanları üzə çıxarıb, yaddaşları silkələyib, həm gerçəkliyə, həm də xatirələrə qiymət verməyə çalışıb, buna səy göstərib. Bu baxımdan, altmışıncı illər dünya tarixinin unikal onilliklərindən biri idi” [2, s.13-14]. Ancaq belə bir dövrdə yaradıcılığa başlayan Vaqif Səmədoğlunun əsərləri o illərdə çox çap olunmayıb.

Əsas hissə / Main part

İlk dəfə 1963-cü ildə Xalq şairi Rəsul Rzanın təqdimatı ilə “Azərbaycan” jurnalında bir neçə şeiri dərc edilən Vaqifin 1968-ci ildə “Yoldan teleqram”, 1972-ci ildə “Günün bəxti” adlı kiçikhəcmli kitabları çıxsada, əsərləri əsas etibarilə müstəqillik illərində çap olunmuşdur. Amma əsərlərinin yazılma tarixinə nəzər yetirdikdə görürük ki, şair dövrün, senzuranın tələblərinə görə şeirlərini çapa təqdim etməsə də, yaradıcılıqdan ayrılmamış, yaşadığı duyğuları, ağrıları, istəklərini daim qələmə almış və çap olunmaması, yazıçı Anarın dediyi kimi, Vaqif Səmədoğlunun “poetik mən”ini ana balasını qoruyan kimi qorumasına kömək etmişdir. Beləliklə, onun yaradıcılığı “zamanın kardioqramasını cild-cild elmi kitablardan daha dəqiq və dolğun əks etdirən” [1, s.13] poetik xəzinə kimi bizə miras qalmışdır. Vaqif Səmədoğlunun doğulduğu, böyüdüüyü mühit, zəngin mütaliəsi, güclü müşahidə və təhlil qabiliyyəti onu istedadlı şair, dramaturq kimi formalaşdırmışdır. İstedadlı şair və ədəbiyyat adamı olmaqla yanaşı, onun ictimai-siyasi xadim kimi də xidmətləri az olmamış, 90-cı illərin əvvəllərində ölkədə yaranan gərgin siyasi proseslərdə yaxından iştirak etmiş, Milli Azadlıq hərəkatının öncüllərindən olmuş, Moskvanın – Kremlin Azərbaycanla bağlı haqsız siyasətinə qarşı çıxan xalqla həmrəy olaraq, çıxışları ilə ümumxalq etirazlarını dəstəkləmişdir.

“Ayrılıq hissi bütün insanlarda var, amma son vaxtlarda mən ayrılıqların ən dəhşətliyini hiss etdim: ən dəhşətliyini, bəlkə də ən çıxılmazını, bu da Milli Ayrılıq və Milli Tənhalıqdır.

Qarabağla bağlı hadisələr, erməni millətçilərinin uzun illərdən bəri apardıqları təbliğat, hazırlıq, bir də ki, Qərbi Avropanın bu işə insafsız münasibəti mənə Milli Ayrılıq hissini yaşatdı.

Elə bildim ki, mənim millətim, Vətənim Azərbaycan Yer kürəsindən ayrılıb” [3, s.28]. Bu hisslər, bu yaşantılar Vaqif Səmədoğlunun poeziyasına da, lirik “mən”inin ovqatına da, ümumilikdə bütün yaradıcılığına da təsir edirdi və Azərbaycan ədəbiyyatında onun darıxan, narahat və nigaran şair imicinin formalaşmasının səbəblərindən biri də bu milli tənhalıq duyğusu idi. O öz duyğu və düşüncələrini təkcə poeziyasında deyil, həm də damaturgiyasında və pritçalarında da əks etdirirdi.

Vaqif Səmədoğlunun hələ 80-ci illərdən “Gürzəçöl yazıları” adı ilə yazmağa başladığı, amma heç vaxt çap etdirmədiyi pritçaları vəfatından sonra – 2016-cı ildə xanımı Nüşabə Vəkilovanın ön sözü ilə nəşr edilmişdir. 20-dən çox pritçanın toplandığı bu yazılar haqqında şair özü gündəliyində bir neçə dəfə yazsa da, görünür, onları çap üçün hazır bilməmişdir. Bu da onun yaradıcılığına, sözə, ədəbiyyata qarşı tələbkarlığının və ciddi münasibətinin göstəricisidir. Fəlsəfi tutumu ilə seçilən bu pritçalar ifadə etdiyi sətirləti və ağırlı məqamlarla yanaşı, Vaqif Səmədoğlunu iki fərqli yöndən də oxucuya göstərə bilir. Birincisi, onun mükəmməl nəsr dilinə mənsub olmasıdır ki, pritçaların dili Vaqif Səmədoğlu qələminin daha bir istedadlı tərəfini də göstərir. İkincisi, şairin kənd mühitinə, təbiətə, ov, ovçuluq həyatına yaxından bələdliyini üzə çıxarır. Vaqif Səmədoğlu, poeziyasında daha çox şəhər adamı kimi görünür. Pritçalarında biz onun kənd həyatı, heyvanların xarakteri, bitkilərin xüsusiyyətləri haqqında çox məlumatlı olduğunu, bu barədə həm də oxucuda zəngin təəssürat yaratdığına şahidi oluruz.

Vaqif Səmədoğlu 1985-ci ildə gündəliyində bu pritçalar haqqında yazır: “Əsl ürək sözü olan yazılardı hamısı. Ancaq nəsr, proza deyil. Böyük dialoqları olan şeirlərdir. Yəni poemalardır. Nəsr kimi yazılmış... Çətin işdir, ağır yüküdür. Ancaq qaça bilməyəcəyəm bu mövzulardan. Heç harda gizlənmə bilmərəm...” [4, s.5] Ancaq qeyd edək ki, şair özü pritçalarını janrına görə nəsr hesab etməsə də, bunlar sırf nəslə yazılmışdır. 120-200 pritçanın yazılmasını nəzərdə tutsa da, kitabda 20-25 pritça təqdim olunur.

Olduqca ağırlı və təsirli mövzuya toxunulan “Öküz yolu” pritçasında tarlada daha çox işləməsi, fikrinin yayınmaması üçün duyğuları, hissiyyatı əlindən alınmış, “öküz yoluna” salınmış bir buğadan bəhs olunur. Təbii ki, müəllif “öküz yolu”na salınmış buğanın timsalında səhər işə, axşam evə yollanan, məqsədi bir qarın çörək olan, yeknəsək həyat yaşayan, boz cığırdan kənara çıxmağı ağına gətirməyən və daha dəqiqi, həyatı bu cür yaşamağa məcbur edilən bir çox insanların taleyini vermək istəmişdir. Pritçada duyğularından məhrum olmağın faciəsi göstərilmiş, yaddaşın, sevginin, sevinməyin öz yerini ancaq əməyə, başqasına işləməklə ömrü başa vurmağın ağrısı göstərilmişdir.

“İsti” adlı pritçada amansız, “at qoşulmamış, öküz qoşulmamış, həyətdə duran arabaların hərhlənməyən təkərləri altından toz qalxan” bir istidə hətta “kölgə” sözü yanıb külə dönüb, “su” sözü quruyub, “qar” sözü yoxa çıxıb, “almaz kimi şəh dənələri parlayan” otları ancaq ölümlər biçir və o otlar da yerə sapsarı, qupquru düşür. Dünyanı bürüyən bu amansız və ələcsiz istidən doqquz simi də qırılmış, səsi qızmar istiyə qarışmış saz “birdən hiss elədi ki, sinəsi od tutub yanır. Yadına düşdü ki, simlərinin doqquzu da qırılıb, sinəsi bu qızmar günəşin altında, bu isti günün içində açıq qalıb” [4, s.50]. Görünür, müəllif pritçada qloballaşan istiləri təkcə dünyanın ekoloji problemi kimi vermək istəməmişdir. Bu amansız, bütün kəhrizləri qurudan, kölgələri yoxa çıxaran istilər insan və təbiətin arasındakı pozulmuş, halallığını itirmiş münasibətin göstəricisi idi. Zaman-zaman insandan laqeydlik, ağılsızlıq davranış görən ana təbiət ondan intiqamını belə alırdı. Bu təkcə ekodünyanın problemi yox, yaşıl dünyayla insanın mədəni, mənəvi münasibətindəki harmoniyanın zədələnməsi idi. Bu yarpaqların duasına inanan, ağacların gözü qarşısında günah etməyi günah sayan Vaqif Səmədoğlunun ana təbiətin qisasına yanaşması idi.

“Tut ağacında şinəbub yuvası” adlı pritçada yazda-yayda ətli-şirəli meyvəsi, payızda-qışda qurusu, bəhməzi ilə camaatı iki dünya savaşının, iki erməni-müsəlman davasının, ən azı qırx-əlli quraqlığın acliğından qurtaran tut ağacında bir gün şinəbub gəlib yuva qurur. Öldürülməsi günah sayılan, yuvasına əl vursan ömürlük üstündə pis qoxusu qalan bu şinəbuba görə qocaman və

bərəkətli tut ağacı kəsilməli olur. Sahibi üçün olduqca ağır və çətin qərardır, onun tək təsəllisi bir qış odununun olmasıdır ki, bu da acı təsəllidir.

Pritçanın bir maraqlı yeri də “erməni yayın axırında da gəlib tutun hüzuruna. Bir kisə un verib ağac yiyəsinə, ağacdən yerə tökülüb, torpaq üstə çürüyən tutları bir-bir yığıb, arana aparıb. Orada ara qəkib tutdan – tut arağı. Qış gələndə, qar kəsəndə gedib-gələnlər yolları, şaxta qapıya hər iki tərəfdən qıfıl vuranda, erməni çıraq yandırır evində, tut arağı içə-içə ağlayıb, ağlaya-ağlaya da bir nəğmə deyib erməni dilində. Nəğmənin sözlərini bilmirəm, erməni dilini bilmədiyimçün” [4, s.21]. Kim bilir, o erməni Vaqif Səmədoğlunun bilmədiyi dildə hansı yalançı xəyallarını nəğmə kimi oxuyurmuş. “Erməni dili” ifadəsini isə hər iki mənada başa düşmək olar.

“Ballica”da sahibi tərəfindən əzizlənilən Ballica adı qoyulan bir qoyunun sürüdə təklənməsindən, heç bir qoyunun onu özünə yaxın buraxmamasından danışılır. Dərdini heç kəsə başa sala bilməyən Ballica kədərinin səbəbini onu sevən çobana danışanda, o da əlac edə bilməyib, başına sığal qəkib, ağzına bir şəkər qoyub, uzaqlaşır ondan. Heyvanlar isə – “İtin, atın, inəyin adı olar?” – deyib onu özündən uzaqlaşdırırlar. Belə bir nəticə çıxır ki, qoyun da olsan, özün olmalısən, öz cinsinə aid olmayan xüsusiyyətlər daşısan, tək qalacaqsan, öz mühitində, aid olduğun cəmiyyətdə qəbul edilməyəcəksən. Necə ki, Ballica tək qalıb sonda bir qurdun qurbanı olur.

Ov və ovçuluqdan, ovçu həyatından bəhs olunan bir neçə pritça var ki, bunlardan biri də “İz”dir. “İz”də illərin təcrübəli və peşəkar ovçusu Muradın başına gələnlər qeyri-adi hadisənin, özü yox, izi görünən bir canlının izinə düşməsinin və sonda özünün onun qurbanı olmasının şahidi oluruq. Burada diqqəti çəkən ovçu Muradın tez-tez təkrar etdiyi – “Quşun, heyvanın kökünü ovçu istəsə də, kəsə bilməz. Quşun, heyvanın düşməni Sovet hökumətidir!” – deməsidir.

Nəticə / Conclusion

Vaqif Səmədoğlu pritçalarında həm cəmiyyəti, həm bir vətəndaş kimi, yazıçı kimi onun özünü narahat edən məsələlərə toxunmuşdur. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi pritçaların maraqlı təhkiyəsi vardır. Vaqif Səmədoğlunun dramaturgiyasındakı yumor, poeziyasındakı kədər pritçalarında bir başqa çalar və rəngdə görünür. İnsan təbiət, təbiət insan münasibətləri fonunda cəmiyyətdəki aşınmaları, çatışmazlıqları göstərmək istəyən müəllif istədiklərinə nail olmuşdur.

Ədəbiyyat / References

1. Anar. Allahla söhbət / Vaqif Səmədoğlu. Mən burdayam, İlahi. – Bakı: Gənclik, 2005.
2. Səmədoğlu V. Şair və zaman. – Bakı: Poliqraf, 2010.
3. Səmədoğlu V. – Ulduz, 1989, 11.
4. Səmədoğlu V. Gürzəçöl yazıları. Pritçalar. – Bakı: Parlaq imzalar, 2016.